
NATO/KFOR na Kosovu

KREŠIMIR HIBŠER*

Sažetak

NATO/KFOR misija, u sklopu širih međunarodnih napora da se uspostavi mir na Kosovu, u prvih nekoliko godina dala je niz uspješnih, ali i neuspješnih rezultata, promatrano s aspekta Rezolucije 1244 Vijeća sigurnosti i nekoliko sigurnosnih aranžmana potpisanih između Sjevernoatlantskog saveza i lokalnih aktera. Međutim, dolazak NATO postrojbi na teritorij na kojem ih do tada nije bilo, može se promatrati i kao bitan uspjeh Sjevernoatlantske alijanse u vojnom i geostrateškom pogledu.

Ključne riječi: NATO, KFOR, Kosovo, jugoistočna Europa

Pripreme za dolazak NATO postrojbi na Kosovo, prije operacije »Saveznička snaga«

Oružana reakcija srbijanskog režima na provokacije Oslobođilačke vojske Kosova (OVK), koja je početkom 1998. kulminirala u otvoreni oružani sukob na Kosovu, rezultirala je ubrzanom internacionalizacijom kosovskog problema. Miloševićev »četvrti rat« izazvao je promptnu reakciju međunarodnih čimbenika, ali za razliku od dotadašnjeg međunarodnog angažiranja u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije, Zapad je ovaj put u mirovna posredovanja ušao s novom taktikom – taktikom mirovnog posredovanja uz dodatne mjere pritiska, sve do prijetnje vojnom silom.

Rastuća kriza na Kosovu potkraj 1997. ponovno je pokrenula rad Kontaktne skupine. Šest najutjecajnijih zemalja za regiju (Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Italija i Ruska Federacija)

*

Krešimir Hibšer je magistar političkih znanosti.

sastavljene u Kontaktnu skupinu, fokusiraju svoju pozornost na kosovska zbivanja. Već 24. rujna 1997. Kontaktna skupina izražava zabrinutost zbog rasta tenzija na Kosovu; obje strane pozivaju se na dijalog; osuđuju se akti nasilja na obje strane i otvoreno se kaže da zemlje Kontaktne skupine »...ne podupiru nezavisnost Kosova, ali ni *status quo*...«.¹ Slične su ocjene stanja na Kosovu ponovljene i na narednim sastancima Kontaktne skupine. Međutim, evidentna neučinkovitost međunarodnih apela da se zaustavi spirala nasilja na Kosovu, uvjerila je članice Kontaktne skupine da na sastanku 09. ožujka 1998. u Londonu, uz veliko zalaganje najodlučnijih među njima – Sjedinjenih Američkih Država, uvedu sankcije SR Jugoslaviji.²

U slučaju Kosova, Amerikanci poučeni dotadašnjim negativnim iskustvima vlastite inertnosti na prostoru bivše Jugoslavije, gotovo od samog početka eskalacije sukoba preuzimaju lidersku ulogu na diplomatskom planu, a svoja mirovna nastojanja upotpunjuju ratobornom retorikom i dodatnim instrumentima pritiska na nekooperativne sugovornike.³ Europske vlade, s obzirom na to da je bila riječ o njihovom susjedstvu, zagovarale su odmjerenu i taktičniju politiku mirenja sukobljenih strana.

Nesuglasica između Europe i Sjedinjenih Američkih Država o pitanju pristupa krizi na Kosovu, bilo je i na sljedećem sastanku Kontaktne skupine (25. ožujka 1998.) u Bonnu. Tada su se europski lideri suprotstavili američkim nastojanjima da se pojača pritisak na Beograd.⁴ Na kraju su ipak, uz veliko zalaganje američke državne tajnice, aktivirane kaznene mjere SR Jugoslaviji zbog Miloševićeve nekooperativnosti, dogovorene još na prethodnom sastanku Kontaktne skupine. U nastavku, Amerikanci su (31. ožujka)

1

Statement on Kosovo, Statement of the Contact Group Foreign Ministers, New York, 24. rujna 1997., (http://www.state.gov/www/regions/eur/stm_970924_kosovo.html)

2

Tom su se prigodom sudionici londonskog sastanka (osim Rusije) suglasili da se, osim niza zahtjeva upućenih službenom Beogradu, aktiviraju četiri kaznene mjere ukoliko Milošević ne prekine nasilje na Kosovu: (1) zabraniti davanje kredita Jugoslaviji za pomoć u trgovini i privatizaciji; (2) od VS UN-a tražiti uvođenje embarga na uvoz oružja; (3) zabraniti prodaju opreme Jugoslaviji koja bi se mogla rabiti za represiju i (4) zabraniti izdavanje viza za dužnosnike koji bi mogli biti umiješani u vojno-policijsku akciju na Kosovu. Kako se Milošević oglušio na zapadne prijetnje, mjere su ubrzo i aktivirane. Osim toga, EU je 19. ožujka donijela i odluku o uskraćivanju viza jednom broju jugoslavenskih dužnosnika; stavljen je embargo na uvoz posebne vojno-policijske antiterorističke opreme i blokirana su kreditna jamstva za poslove sa SR Jugoslavijom, *London Contact Group Meeting, 9 March 1998 – Statement on Kosovo*, (http://secretary.state.gov/www/travels/980309_kosovo.html)

3

Američka državna tajnica, Madeleine K. Albright: »...Sjedinjene Američke Države su već poduzele korake da oni koji su odgovorni za nasilje plate cijenu. Pozivam sve članice Kontaktne skupine da nam se pridruže u uvođenju učinkovitih mjera koje će Miloševića usmjeriti na pravu stranu, na način da mu se uskrate izvori iz kojih se financira...«, *Statement at the Contact Group Meeting on Kosovo*, London, United Kingdom, 09. ožujka 1998. (<http://secretary.state.gov/www/statements/1998/980309.html>)

4

Američka državna tajnica, Madeleine K. Albright: »...znam da nikome nije ugodno govoriti o dodatnim sankcijama i da je ugodnije ustvrditi da »pozitivne« mjere imaju bolji učinak. Ali, iskustvo nas uči da se ne zanosimo nerealnim nadama...«, »Statement at the Contact Group Meeting on Kosovo«, Bonn, Germany, 25. ožujka 1998. (<http://secretary.state.gov/www/statements/1998/980325.html>)

uspjeli preko Vijeća sigurnosti isposlovati Rezoluciju 1160 kojom je stavljen embargo na uvoz oružja u SR Jugoslaviju.⁵

Ubrzano pojačavajući pritisak na nekooperativnu srpsku stranu, zapadni čimbenici, predvođeni Sjedinjenim Američkim Državama, na kraju su pokrenuli vojnu mašineriju Sjevernoatlantskog saveza kao dokaz neupitne spremnosti da se zaustavi spirala nasilja na Kosovu. Formalno, NATO planovi zračne i potencijalne kopnene operacije u SR Jugoslaviji započeli su u lipnju 1998. na temelju odluke Sjevernoatlantskog vijeća,⁶ kad je zapovjedništvo Južnog krila NATO-a (AFSOUTH) započelo s planiranjem vojnih operacija u dva smjera: prvo – mirovna vojna operacija kao rezultat mirovnih pregovora i drugo – vojna operacija s ciljem nametanja mira.⁷ Istom odlukom Sjevernoatlantskog vijeća dogovorena je NATO vojna vježba u Albaniji i Makedoniji pod nazivom *Determined Falcon* (15. lipnja 1998.),⁸ kao upozoravajući signal vlastima u Beogradu.

Vrlo rano NATO je započeo s vojnim planiranjem, kao oblikom konkretnog pritiska na službeni Beograd, ali težište planiranja je bilo na kopnenoj mirovnoj operaciji koja bi bila rezultat mirovnih pregovora konfrontiranih strana, a ne na vojnoj operaciji u cilju nametanja mira.⁹ Takve, ograničeno agresivne savezničke planove, determinirala je američka (i europska) javnost, kao i iznimno glasni kritičari, postavljajući pitanje opravdanosti američkog upletanja u kosovsku krizu.

Inicijalno, Sjevernoatlantsko vijeće naložilo je vojnim planerima da izrade široki spektar mogućih opcija, što je i rezultiralo nastajanjem čitavog niza vojnih planova. Tako nastaje nekoliko opcija preventivnog djelovanja koje je predviđalo različite uloge NATO-a: NATO kao potpora OESS-u u Albaniji;

5

Rezolucija 1160 VS UN-a; paragraf 8; tekst rezolucije u npr. Simić, Predrag, *Put u Rambuje*, NEA, Beograd 2000.

6

NATO *Statement on Kosovo*, Press Release M-NAC-D-1(98)77, 11. lipnja 1998. (<http://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-077e.htm>)

7

Prvotni plan napada na SR Jugoslaviju, pod nazivom *Operation Nimble Lion* izrađen je međutim nešto ranije od formalnog početka planiranja unutar NATO-a i to u sklopu američke 32. Air Operations Group, stacionirane u zračnoj bazi u Ramsteinu u Njemačkoj, a pod zapovjedništvom generala Johna Jumpera u ulozu zapovjednika Američkih zračnih snaga u Europi. Plan je predviđao znatnu uporabu savezničkih zračnih snaga usmjerenu na oko 250 ciljeva širom Jugoslavije, o tome više u Lambeth, Benjamin S., *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*, RAND publications, SAD, 2001, str. 11.

8

Statement by NATO Secretary General, Dr. Javier Solana, on Exercise «Determined Falcon», Press Release (98)80, 13. lipnja 1998. (<http://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-080e.htm>)

9

Međutim, potrebno je istaknuti da u samoj odluci Sjevernoatlantskog vijeća da vojne vlasti započnu planirati vojnu akciju, kaže se: »...odluka o planiranju svih *prihvatljivih opcija*, na temelju relevantne pravne osnove, kako bi se zaustavila sistematična kampanja represije i protjerivanja na Kosovu...«, NATO »Statement on Kosovo«, Press Release M-NAC-D-1(98)77, 11. lipnja 1998. (<http://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-077e.htm>), tako da se uz planove za mirovnu operaciju, započelo i s planiranjima operacije u cilju nametanja mira, ali koja je predviđala samo uporabu zračnih snaga Sjevernoatlantskog saveza.

NATO kao potpora UN-ovom provođenju odluke o embargu na uvoz oružja u SR Jugoslaviju; raspoređivanje trupa u Albaniji i Makedoniji u cilju sprečavanja prelijevanja sukoba te sudjelovanje NATO-a u sprečavanju krijumčarskih aktivnosti u Albaniji. Opcije preventivnog djelovanja zahtijevale su NATO efektivu od 7.000 do 23.000 vojnika. Tada nastaje i nekoliko planova aktivnije uporabe vojne sile: od faznih zračnih udara, pa sve do četiri opcije kopnenog napada na SR Jugoslaviju. Dvije kopnene opcije predviđale su NATO postrojbe u smislu provođenja dogovora o prekidu vatre, u slučaju da je postignut dogovor zaraćenih strana (tzv. opcije A i A minus), predviđajući NATO postrojbe od 28.000 do 50.000 vojnika. Dvije zadnje kopnene opcije predviđale su značajniju uporabu kopnenih snaga: opcija B minus – kopnena invazija na prostoru čitave SR Jugoslavije, zahtijevala je oko 200.000 vojnika i ograničenu kopnenu invaziju samo područja Kosova, što je predviđalo angažiranje oko 75.000 vojnika.¹⁰

Nepostojanje političkog konsenzusa unutar NATO-a, osjetljivost američke i posebno europske javnosti i najvažnije, veliki rizici i skupoća kopnene akcije, uvjerilo je Sjevernoatlantsko vijeće da vrlo rano odustane od opcija koje su predviđale angažiranje velikog broja vojnika te je vojnim planerima dana zadaća da detaljnije razrade samo plan zračne kampanje i plan mirovne kopnene operacije kao rezultat mirovnog sporazuma sukobljenih strana.

Upitan legalitet NATO planova i različito viđenje problema, pokolebalo je europske saveznice da se od početka priključe i podrže američke ratne planove, ali srpska ofenziva u ljeto 1998, koja je rezultirala valom izbjeglica i novim žrtvama na Kosovu, proširila je potporu već postojećim ratnim planovima, i u europskom dijelu Sjevernoatlantskog saveza. 24. i 25. rujna 1998. na sastanku ministara obrane NATO članica u Portugalu, dogovorena je instrukcija nazvana *Activation Warnings* (ACTWARNs)¹¹ za obje operacije: operacija ograničenih zračnih udara i fazna zračna operacija. Njome su dane ovlasti NATO zapovjednicima da odrede postrojbe koje trebaju izvesti operacije. Sjevernoatlantsko vijeće 13. listopada 1998. čini sljedeći korak i izdaje *Activation Orders* (ACTORDs)¹² za obje operacije, dajući ovlasti NATO vojnim zapovjednicima da pripreme izvršenje zračnih operacija.

Listopadska kriza, kako je nazvana nova eskalacija sukoba na Kosovu u jesen 1998., privremeno je zamrzнула planove mirovne operacije, ali smirivanje krize, kao rezultat sporazuma Holbrooke-Milošević, ponovno je aktiviralo NATO planiranje mirovne operacije koja bi bila u funkciji provođenja mi-

10

Peters, John E. – Johnson, Stuart – Bensahel, Nora – Liston, Timothy – Williams, Traci, *European Contributions to Operation Allied Force: Implications for Transatlantic Cooperation*, RAND publications, SAD, 2001, str. 11-12.

11

NATO *Statement by the Secretary General following the ACTWARN decision*, Press Statement, Vilamoura, 24. rujna 1998. (<http://www.nato.int/docu/pr/1998/p980924e.htm>)

12

NATO *Statement to the Press by the Secretary General following Decision on the ACTORD*, NATO HQ, 13. listopada 1998. (<http://www.nato.int/docu/pr/1998/s981013a.htm>)

rovnog sporazuma. *Listopadska kriza* imala je za NATO bitan utjecaj: prvo – od listopada 1998. ograničeni zračni udari kontinuirano su bili na stolovima NATO planera, bez obzira na diplomatske napore koji su uslijedili; drugo – uspostavljena je Kosovska verifikacija misija (KVM) u okrilju OESS-a, ali su istodobno pokrenute i dvije operacije isključivo pod okriljem NATO-a: operacija *Eagle Eye*¹³ (operacija zračnog nadzora Kosova) i operacija *Determined Guarantor*¹⁴ (raspored snaga za zaštitu pripadnika KVM-a u Makedoniji). Tim operacijama NATO je i u vojnom pogledu »zakoračio« na Kosovo, omogućivši planerima u Sjevernoatlantskom savezu detaljno upoznavanje situacije na terenu.

Miloševićeva nespremnost na bilo kakvo mirno rješenje za Kosovo i njegova želja da ratom sačuva svoju vlast, minirale su sve mirovne napore, a NATO čelnike uvjerile da planove mirovne operacije, kao rezultat sporazuma sukobljenih strana, neće biti moguće realizirati.

Propašću pregovora u Rambouilletu (veljača-ožujak 1999), posljednjem pokušaju da se iznađe mirno rješenje kosovskog konflikta, akcelerirani su planovi za pokretanje vojne operacije u cilju nametanja zapadnih ultimatum a nekooperativnom srbijanskom režimu, a planovi mirovne operacije ponovno su stavljeni u drugi plan.

Dolazak međunarodnih postrojbi na Kosovo nakon rata

Tek završetkom vojnih operacija Sjevernoatlantskog saveza u SR Jugoslaviji u lipnju 1999.¹⁵ stvoreni su uvjeti za implementaciju više mjeseci starih planova mirovne operacije na Kosovu. NATO operacija *Joint Guardian* dobila je pravni temelj dobila potpisivanjem Vojno-tehničkog sporazuma između međunarodnih snaga sigurnosti – Kosovo Force (KFOR) i vlade SR Jugoslavije i vlade Republike Srbije od 09. lipnja 1999. kojim se utvrđuje fazno povlačenje jugoslavenskih snaga s Kosova u roku od jedanaest dana i, istodobno, raspo-

13

NATO operacija *Eagle Eye* kao rezultat sporazuma NATO-a i Kosovske verifikacijske misije pod okriljem OESS-a bila je misija zračnog nadzora područja Kosova, a rezultati nadzora bili su prosljeđivani istodobno NATO-u i OESS-u. Misija je završila 24. ožujka, na dan početka operacije *Saveznička snaga*. (<http://www.afsouth.nato.int/operations/deteagle/Eagle.htm>)

14

NATO »Snage za brzo izvlačenje« od oko 2.300 vojnika, na čelu s francuskim postrojbama, raspoređene u Makedoniji, imale su zadaću intervenirati u slučaju ugroze i potrebe brzog izvlačenja predstavnika OESS-a raspoređenih u SR Jugoslaviji (<http://www.afsouth.nato.int/operations/detguarantor/Guarantor.htm>).

Jugoslavenske vlasti bile su vrlo nezadovoljne približavanjem NATO postrojbi jugoslavenskim granicama stoga je službeno uručen demarš tadašnjem otpravniku poslova Republike Makedonije u Beogradu u kojem se, između ostalog, kaže: »... Za Saveznu Republiku Jugoslaviju bilo bi nerazumljivo da jedna prijateljska zemlja (*Makedonija; op.a.*) dozvoli zloupotrebu i korištenje svoje teritorije za vojne akcije protiv druge prijateljske susjedne zemlje...«, *Međunarodna politika*, br. 1074, Beograd, 01. studenoga 1998, str. 23.

15

Operacija *Allied Force* 24. ožujka – 20. lipnja 1999.

red međunarodnih stabilizacijskih snaga predvođenih NATO-om. Vijeće sigurnosti UN-a 10. lipnja 1999. donosi rezoluciju 1244 kojom se uspostavlja međunarodna civilna i vojna prisutnost na Kosovu.¹⁶ U dijelu rezolucije zahtijeva se političko rješenje za Kosovo temeljeno na generalnim načelima G-8 od 6. svibnja 1999. sadržanih također i u sporazumu Ahtisaari-Černomirdin od 02. lipnja 1999.¹⁷ Rezolucija 1244 UN-u daje vodeću ulogu Prijelaznoj civilnoj upravi na Kosovu, kasnije nazvanoj UNMIK (United Nations Interim Administration in Kosovo), ali i vrlo jasne smjernice međunarodnim snagama sigurnosti.

Sukladno Rezoluciji 1244, KFOR ima zadaću:

- onemogućiti obnovu neprijateljstava, osigurati prekid vatre te istodobno osigurati povlačenje i onemogućiti povratak jugoslavenske vojske i paravojnih formacija na Kosovo
- demilitarizirati pripadnike OVK i drugih naoružanih skupina kosovskih Albanaca
- uspostaviti sigurno okruženje za povratak izbjeglih i prognanih osoba, za nesmetanu uspostavu i rad civilne administracije i za nesmetan pristup humanitarnim organizacijama
- osigurati javni red i mir do trenutka kada te poslove preuzme civilna administracija
- nadgledati razminiranje do trenutka kada te poslove preuzme civilna administracija
- pomagati u radu i koordinirati aktivnosti sa civilnom administracijom
- obavljati poslove graničnog nadzora i
- osigurati nesmetano kretanje građana, civilnog osoblja i omogućiti slobodu kretanja pripadnicima međunarodnih organizacija.¹⁸

Nakon što je Milošević prihvatio mirovne uvjete Ahtisaari-Černomirdin, NATO je 10. lipnja suspendirao zračne napade na SR Jugoslaviju, a postrojbe KFOR-a ušle su na teritorij Kosova 12. lipnja 1999. Već 14. lipnja, KFOR je u Prištini uspostavio taktički zapovjedni centar, nakon što su se međunarodne postrojbe inicijalno rasporedile u svoje zone odgovornosti na teritoriju Kosova. 20. lipnja KFOR je službeno objavio da su se sve jugoslavenske postrojbe povukle s teritorija Kosova, sukladno Vojno-tehničkom sporazumu, kada NATO donosi odluku o formalnom završetku zračne kampanje.

Inicijalni raspored međunarodnih postrojbi na Kosovu nije išao posve glatko. Rusija je u zadnji tren željela zadržati bar dio svoje moći na Kosovu,

16

Rezolucija 1244 VSUN-a i tekst »Vojno-tehničkog sporazuma« npr. u Simić, Predrag, *Put u Rambuje*, NEA, Beograd, 2000.

17

Puna kooperacija SR Jugoslavije radi brze implementacije Vojno-tehničkog sporazuma; trenutni prekid nasilja na Kosovu; potpuno povlačenje svih vojnih, policijskih i paravojnih postrojbi s Kosova. (<http://www.afsouth.nato.int/operations/detforce>)

18

Rezolucija 1244; paragraf 9

kad je spektakularnom akcijom, iza leđa zapadnih saveznika, prebacila iz Bosne i Hercegovine, preko Srbije, uz suglasnost srpskih vlasti, dio svojih postrojbi i trijumfalno zaposjela zračnu luku u Prištini. Ipak, rusko slavlje je trajalo kratko, jer su Mađarska, Rumunjska i Bugarska odbile dati dozvolu preleta ruskim zrakoplovima koji su trebali prebaciti kontingent od 2.500 ruskih padobranaca u Prištinu, kao i logističku potporu postrojbama na terenu. Nakon toga, Rusija je nevoljko odustala od zahtjeva za dobivanje svoje ekskluzivne zone odgovornosti na Kosovu.¹⁹

Struktura KFOR-a

Snage sigurnosti na Kosovu inicijalno su bile organizirane u pet multinacionalnih brigada (Centar, Zapad, Istok, Jug i Sjever)²⁰ i već nakon nekoliko mjeseci imale su oko 44.000 vojnika, broj koji je vremenom manje ili više varirao, s trendom smanjivanja broja vojnika. Iako su pojedine brigade odgovorne za vlastito operativno područje, sve multinacionalne snage podliježu jedinstvenom KFOR (NATO) zapovjednom lancu.²¹ KFOR je vojna operacija s ciljem izvršenja vojnih obveza koje su preuzeli, kako službeni Beograd, tako i Oslobođilačka vojska Kosova, a u cilju stvaranja sigurnog okruženja na Kosovu. Iako međunarodne vojne snage na Kosovu djeluju u skladu s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, KFOR nije subordiniran UN-ovom zapovjedništvu i nadzoru već je isključivo pod NATO zapovjedništvom s vrhovnim političkim autoritetom Sjevernoatlantskog vijeća.

19

Ruska prisutnost na Kosovu kasnije je formalizirana Sporazumom o ruskom sudjelovanju u snagama KFOR-a (potpisali ministri obrane Sjedinjenih Američkih Država i Rusije u lipnju 1999) koji predviđa sudjelovanje jednog od dva ruska bataljuna u američkom sektoru, kao i rusku prisutnost u francuskom i njemačkom sektoru. Ukupan broj ruskih vojnika i časnika ograničen je na beznačajnih 3.616. U sastavu jedinstvenog zapovjedništva nad snagama NATO-a na Kosovu, rusko rukovodstvo moglo je kontrolirati samo svoj kontingent. Sporazum o ruskom sudjelovanju u snagama KFOR-a *Agreement on Russian Participation in the International Security Force* (KFOR) potpisali su u Helsinkiju 18. lipnja 1999. američki ministar obrane William S. Cohen i ruski ministar obrane Igor Sergejev. (<http://www.nato.int/kosovo/jnt-grdn.htm>)

20

Kasnije je došlo do manje reorganizacije kada nastaju Multinacionalna brigada – Centar, Sjeveroistok, Istok i Jugožapad i Specijalizirana multinacionalna policijska postrojba s vojnim statusom s prvenstvenom zadaćom borbe protiv organiziranog kriminala i terorizma. (<http://www.nato.int/kfor>)

21

Osim vodećih nacionalnih postrojbi, inicijalno su u sastavu KFOR-a sudjelovale postrojbe iz NATO država: Belgija, Kanada, Češka, Danska, Grčka, Mađarska, Island, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugal, Španjolska, Turska i postroje iz ne-NATO država: Argentina, Austrija, Azerbajdžan, Finska, Gruzija, Irska, Jordan, Litva, Maroko, Rusija, Slovačka, Švedska, Švicarska, Ukrajina i Ujedinjeni Arapski Emirati.

Dosadašnji učinci prisutnosti NATO-a na Kosovu

Polazeći od deklariranih ciljeva uspostave međunarodne vojne prisutnosti na Kosovu, moguće je ocijeniti dosadašnju (ne)uspješnost međunarodne vojne prisutnosti na Kosovu.²²

U cilju izvršenja preuzetih sigurnosnih obveza, KFOR je potpisnik dva vojna sporazuma. Prvi je Vojno-tehnički sporazum potpisan s vladom SRJ i vladom Republike Srbije 09. lipnja 1999. i drugi – Obveza demilitarizacije i transformacije OVK, potpisan s predstavnicima kosovske vojske 18. lipnja 1999.²³

Prva zadaća KFOR-a bila je provesti u djelo obveze koje je preuzela jugoslavenska strana vezano za povlačenje njezinih snaga sigurnosti iz pokrajine. Ta zadaća nalagala je KFOR-u brzi ulazak i raspored na terenu kako bi se izbjeao sigurnosni vakuum nastao povlačenjem jugoslavenskih vojnih, policijskih i paravojnih postrojbi. KFOR je odmah uspostavio kontakte sa časnicima za vezu Vojske Jugoslavije i s njima u suradnji uspješno dovršio preuzimanje vojnih ovlasti od jugoslavenske strane do 20. lipnja 1999. – krajnjeg roka utvrđenog Vojno-tehničkim sporazumom.

Međutim, zadovoljavajući stupanj sigurnosti u pokrajini nije bilo moguće postići povlačenjem samo jugoslavenske strane s terena. To je zahtijevalo stavljanje pod kontrolu i druge strane – Oslobodilačke vojske Kosova. S tim ciljem, već istog dana kad su se s Kosova povukle jugoslavenske postrojbe, KFOR je započeo s demilitarizacijom i transformacijom OVK sukladno potpisanom sporazumu između KFOR-a i OVK. Taj sporazum predviđa »prekid vatre od strane OVK, povlačenje iz zona sukoba, potpunu demilitarizaciju i reintegraciju pripadnika OVK u civilno društvo«. ²⁴ Sporazum je za to predvidio 90 dana. U svrhu prikupljanja, skladištenja i čuvanja oružja, KFOR je otvorio skladišta na više lokacija širom pokrajine. Iako su pripadnici OVK nezadovoljavajuće sporim tempom vraćali oružje i vojnu opremu, proces demilitarizacije OVK uspješno je okončan do predviđenog roka – 20. rujna 1999. Završetkom demilitarizacije krenulo se u proces transformacije OVK u Kosovski zaštitni korpus. Kosovski zaštitni korpus (KZK) formiran je 21. rujna 1999.²⁵ pod kontrolom

22

Sukladno Rezoluciji 1244, osim KFOR-ovih zadaća, rad na uspostavi lokalne uprave na Kosovu je u nadležnosti UNMIK-a; OESS je nadležan za izgradnju civilnih institucija na Kosovu; UNHCR je odgovoran za sve humanitarne poslove i, na kraju, EU je zadužena za gospodarsku i infrastrukturnu obnovu pokrajine, ali civilni segment djelovanja međunarodne zajednice na Kosovu (problem nefunkcioniranja organa vlasti i institucija pravne države, gospodarski kolaps, nezaposlenost, još uvijek postojanje paralelnih albanskih struktura na polju javnog sektora...) nije predmet ovog rada.

23

Undertaking of Demilitarisation and Transformation by the Kosovo Liberation Army, 20. lipnja 1999. (<http://www.kforonline.com>)

24

ibid. paragraf 1

25

The Kosovo Protection Corps, Commander, Kosovo Force's Statement of Principles; UNMIK/RE/1999/8, On the Establishment of the Kosovo Protection Corps; (<http://www.kforonline.com>)

KFOR-a i UNMIK-a, sa zadaćom reagiranja u slučajevima elementarnih nepogoda, sa zadaćom pronalazjenja i spašavanja unesrećenih, humanitarnim zadaćama, pomoći u razminiravanju te pomoći u obnovi infrastrukture i komunikacija. Po pitanju obrane, provođenju zakona, unutarnjoj sigurnosti, KZK nema nikakvih ovlasti.²⁶

KFOR je, osim po pitanju izvršenja dva sigurnosna sporazuma, bio uspješan i na polju pružanja pomoći djelatnicima međunarodnih humanitarnih organizacija, posebno UNHCR-u, radi čega je i oformljeno više Civilno-vojnih kooperacijskih centara u svakoj zoni odgovornosti. Od procijenjenih 40.000 mina²⁷ koje su na Kosovu postavili pripadnici Vojske Jugoslavije i OVK, KFOR je uspio razminirati sve glave komunikacijske pravce, a preostala minska polja vidno obilježio. To se uz relativno uspješnu kampanju protiv mina u pokrajini, može smatrati KFOR-ovim uspjehom.

Međutim, uz spomenute uspjehe, međunarodne vojne snage nisu uspjele stvoriti sigurno okruženje za povratak svih izbjeglih i prognanih, posebno nealbanaca, nisu bile uspješne ni u zaštiti preostalog nealbanskog, uglavnom srpskog, stanovništva na Kosovu. Također, postignuti su skromni rezultati u zaštiti kulturno-povijesnog, uglavnom srpskog, nasljeđa u pokrajini.²⁸ Iako je predviđeno da u KZK participiraju sve etničke grupe s Kosova, problem se pojavio kada se u redove korpusa javio vrlo mali broj Srba i ostalih nealbanaca, što je samo pojačalo strah i smanjilo želju za povratkom nealbanskog stanovništva u pokrajinu.²⁹

Osim toga, KFOR, zadužen za sigurnosna pitanja na Kosovu, nije bio dovoljno učinkovit u smanjivanju međuetničkih napetosti. Međuetnički sukobi između srpskog i albanskog stanovništva u Kosovskoj Mitrovici početkom 2000. pokazali su svu inertnost multinacionalnih snaga, njihovu slabu pokretljivost i nedostatak učinkovite koordinacije. Nacionalni autoriteti nad

26

Ustavni okvir za privremenu samoupravu; poglavlje 7; UNMIK/REG/2001/9; 15. svibnja 2001. (<http://www.unmikonline.org>) Po pitanju reda i sigurnosti u pokrajini, a u organizaciji OESS-a, na Kosovu je u rujnu 1999. započela s radom i Škola kosovske policijske službe s ciljem ekipiranja 6.500 lokalnih policajaca (po nacionalnom ključu) do kraja 2004, u sastav Kosovske policijske službe (KPS). Za razliku od KZK, koji ima više vojne ovlasti, KPS je policijska služba s policijskim ovlastima, zadužena isključivo za provođenje lokalnih zakona. Nacionalni sastav KPS-a od rujna 1999. (1. klasa) do 12. travnja 2003. (24. klasa) bio je 84 posto Albanaca; 9 posto Srba i 7 posto ostalih nacionalnih manjina zastupljenih na Kosovu. (<http://www.osce.org/kosovo>)

27

KFOR podatak; (<http://www.kforonline.com>)

28

U razdoblju od 10. lipnja 1999. do 04. lipnja 2000. na Kosovu je izvršeno 4.878 terorističkih napada; ubijeno je 1.027 osoba; oteto ili nestalo 945 osoba; ranjeno 955 osoba; prognano 280.000 Srba i još 80.000 nealbanskog stanovništva s Kosova; uništeno 86 manastira i kulturnih spomenika i neosnovano uhićeno 466 Srba od strane KFOR-a, izvor: Memorandum vlade SR Jugoslavije o implementaciji Rezolucije 1244 VS UN-a, koji je tadašnji jugoslavenski pomoćnik ministra vanjskih poslova M. Milošević prezentirao diplomatima akreditiranim u Beogradu 07. lipnja 2000.

29

Plan da se u KZK treba uključiti 10 posto pripadnika nacionalnih manjina na Kosovu, pokazao se ne-realnim.

postrojbama na Kosovu često su bili u sukobu s NATO-vom strukturom kontrole i zapovijedanja, što je izazivalo brojne operativne probleme.³⁰

Nadalje, pitanje mira i reda u pokrajini, za što je, bar u prvo vrijeme, ponovno bio nadležan upravo KFOR, ostalo je otvoreno. Nakon razmještanja multinacionalnih snaga na Kosovu, UNMIK je formalno preuzeo političku vlast u pokrajini, ali stvarno, utjecajni bivši OVK časnici i naoružane kriminalne grupe, još uvijek drže kontrolu nad dobrim dijelom Kosova. U situaciji kad više od polovine od dva milijuna stanovnika Kosova živi ispod granice siromaštva, uz ogromnu nezaposlenost, paralizirane gospodarske tijekove, lokalni kriminalni krugovi, dobro povezani s međunarodnim krijumčarima narkotika i trgovcima robljem, ostvaruju ogromne profite, bez straha da će za to biti kažnjeni.

Posljedice NATO prisutnosti na Kosovu za sigurnost regije

Dolaskom međunarodnih vojnih i civilnih snaga na Kosovo nesumnjivo je povećan stupanj sigurnosti u čitavoj regiji. Misije u BiH i na Kosovu, uz međunarodnu prisutnost u Albaniji i Makedoniji, relativno su čvrsti jamci da u regiji neće biti novih većih oružanih eskalacija sukoba. Međutim, teroristički napadi, organizirani kriminal, kao i međuetnički sukobi manjeg intenziteta, dosadašnjom međunarodnom prisutnošću u regiji nisu onemogućeni. Međuetnički konflikti na jugu Srbije i u Makedoniji, otvoreni tek nakon dolaska multinacionalnih snaga na Kosovo, to potvrđuju.

Potpisivanjem Vojno-tehničkog sporazuma između KFOR-a i Vojske Jugoslavije, osim što je utvrđeno povlačenje jugoslavenskih postrojbi iz pokrajine, utvrđen je i pet kilometara širok pojas kopnene sigurnosti između teritorija Srbije i Kosova, kojeg je, sukladno sporazumu, smjela kontrolirati samo lokalna policija. To je bila prilika da se radikalni elementi rasformirane OVK, preimenuju u Oslobođilačku vojsku Preševa, Medveđe i Bujanovca (OVPMB) i ljudstvo i tehniku bivše OVK uporbabe za pokušaj pripajanja »albanskih općina« u Srbiji – Preševa, Medveđe i Bujanovca – u sastav Kosova. U vrijeme Miloševićeve vladavine, međunarodni krugovi su javno osuđivali aktivnosti albanskih pobunjenika, ali stvarno, potajno su podupirali kontrolirane oružane provokacije OVPMB-a na jugu Srbije, u cilju daljeg slabljenja tadašnjeg, zapadu nekooperativnog, srbijanskog režima. S druge strane, službeni je Beograd pojačao svoju vojnu prisutnost na jugu Srbije, brutalno se obračunavajući i s pobunjenicima, ali i s domicilnim albanskim stanovništvom, zastupljenim u značajnijem postotku u tri južne srbijanske općine, šireći time strah i nesigurnost, povećavajući broj Albanaca spremnih na iseljavanje iz kriznih

30

U vrijeme krize u Kosovskoj Mitrovici, u veljači 2000, tadašnji glavni zapovjednik KFOR-a, suočio se s američkim odbijanjem zapovijedi da svoje postrojbe premjesti iz Sektora Istok i pomognu svojim francuskim kolegama u pokušaju smirivanja situacije u Kosovskoj Mitrovici.

općina. Baš u vrijeme učestalih incidenata na jugu Srbije, u režiji Miloševićevog režima, otvoreno je novo krizno žarište, kad su skupine srpskih demonstranata u Kosovskoj Mitrovici i usprkos prisutnosti međunarodnih snaga, pokušale silom proširiti vlast u nacionalno podijeljenom gradu. Ti koincidirajući događaji proširili su razmišljanja o mogućem razgraničenju Srbije i Kosova, uz razmjenu teritorija.

Preljevanje kosovskog sukoba na Makedoniju bio je ozbiljniji problem od onog na jugu Srbije, uz to što je imao i kompleksnije uzroke. Relativno miran suživot albanske manjine i makedonske većine u Makedoniji, uz uspješnu politiku ustupaka između tadašnjih najvećih koalicijskih partnera u makedonskom parlamentu – Demokratske partije Albanaca (DPA) Arbena Xhaferija i VMRO-DPMNE Ljubča Georgievskog, prekinut je pojavom Oslobođilačke nacionalne vojske (ONV), početkom 2001. i njihovim prvim sukobima s makedonskim snagama sigurnosti kod sela Tanuševci uz granicu s Kosovom. Početku tog sukoba prethodilo je potpisivanje sporazuma Beograda i Skopja kojim je definirana granica između Makedonije i tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, uključivši i spornu granicu ka Kosovu. To je izazvalo burnu reakciju kosovskih, ali i makedonskih Albanaca, koja se pretvorila u otvoreni oružani sukob u Makedoniji. Međutim, pojava ONV-a ima i svoju međunarodnu dimenziju. Naime, i Georgijevski i Xhaferi su za svoje nacionalne politike imali veliku potporu domicilnog makedonskog, odnosno albanskog stanovništva te su kao takvi bili prilično politički neovisni od međunarodnih mentora. ONV na čelu s Ali Ahmetijem (makedonskim Albancem, koji je pronašao snažnu potporu u albanskim emigracijskim krugovima, ali i u nekim svjetskim centrima moći³¹) transformirat će se u političku stranku,³² nakon potpisivanja tzv. Ohridskog sporazuma (Okvirni sporazum o rješenju krize u Makedoniji; 13. kolovoza 2001), kojim su okončani sukobi albanskih pobunjenika i makedonskih snaga sigurnosti i kojim su makedonski Albanci dobili veća politička prava u zemlji. Ahmetijeva stranka postat će koalicijski partner transformiranim makedonskim komunistima – Social-demokratskom sojuzu na Makedonija (SDSM) i pomoći im u svrgavanju VMRO-DPA koalicije, na parlamentarnim izborima u rujnu 2002. Nove su makedonske vlasti postale poslušan partner zapadnim čimbenicima.³³

Eskalacija sukoba u Makedoniji bila je nova prigoda da NATO proširi i učvrsti svoju prisutnost na jugoistoku Europe. Po potpisivanju Okvirnog spo-

31

Druga veća akcija ONV-a kod skopskog sela Aračinova, završila je njihovim porazom, a albanske pobunjenike spasila je američka intervencija, kad je iz kriznog područja, autobusima evakuirano oko 300 pripadnika ONV-a, samo stoga što je među njima bilo i 17 stranih vojnih instruktora koji su obučavali pobunjenike; beogradski tjednik *Nin*, br. 2722, 27. veljače 2003.

32

Demokratska unija za integracije (DUI)

33

Kako pobuna makedonskih Albanaca nije bila odraz želje domicilnog albanskog stanovništva, potvrdile su i tadašnje izjave vrlo utjecajnog Arbena Xhaferija koji je akcije ONV-a nazvao »...antimakedonskim činom koji ne ide na ruku interesima albanskog naroda u Makedoniji«; beogradski tjednik *Vreme*, br. 527, 08. veljače 2001.

razuma o rješenju krize u Makedoniji, NATO je, na zahtjev makedonskog predsjednika Borisa Trajkovskog, započeo tridesetodnevnu operaciju »Essential Harvest«,³⁴ operaciju prikupljanja oružja pripadnika ONV-a. Po uspješnom okončanju operacije prikupljanja, skladištenja i uništavanja oružja albanskih pobunjenika, NATO je u Makedoniju poslao jednu postrojbu u cilju zaštite tada uspostavljene OESS/EU međunarodne promatračke misije.³⁵

Geostrateške posljedice prisutnosti NATO-a na Kosovu

Iako KFOR-ova misija na Kosovu nije (za sada) uspjela ispuniti sve zadaće predviđene Rezolucijom 1244, razmještanje NATO postrojbi na teritorij gdje ih ranije nije bilo, može se promatrati i u drukčijem svjetlu. Repozicioniranjem na jugoistok Europe, povodom kosovske krize (otvaranje misije na Kosovu, pojačana prisutnost u Albaniji i Makedoniji), NATO je ostvario nekoliko parcijalnih ciljeva, između ostalog:

- sužavanje »obruča« oko nekooperativne Srbije, stavljanjem pod kontrolu gotovo čitavog preostalog dijela jugoistočne Europe
- smanjenje ruskog utjecaja u regiji
- jačanje južnog krila NATO-a i čvršće povezivanje sa centrima u srednjoj Europi
- pojačana kontrola europskog koridora VIII
- pojačana kontrola muslimanske »zelene transverzale«

što kumulativno predstavlja značajan vojno i geostrateški uspjeh Sjevernoatlantske alijanse.

NATO intervencije u SR Jugoslaviji ostala je »nezavršeni rat«, jer je u Beogradu i dalje na vlasti ostao zapadu nekooperativni režim Slobodana Miloševića. Međutim, raspoređivanjem međunarodnih snaga na dijelu jugoslavenskog prostora s kojeg su se morale povući srpske snage sigurnosti, Miloševićev režim je ostao potpuno opkoljen: dijelom postrojbama Sjevernoatlantskog saveza (Bosna i Hercegovina, Albanija, Makedonija), dijelom državama – novim članicama saveza (Mađarska) ili članicama Partnerstva za mir (Rumunjska, Bugarska) i dijelom državama koje su spremno pomogle NATO zrakoplovima tijekom intervencije (Hrvatska). Tako načeta, SR Jugoslavija je dodatno nagrizana i iznutra, autonomaškim, donosno separatističkim zahtjevima Vojvodine, Sandžaka i Crne Gore, koji su zdušno bili podupirani i izvana. Gubitak Kosova dao je argumente za kritiku Miloševićevoj oporbi u zemlji, što je na duge staze predstavljalo dodatno slabljenje tadašnjeg srbijanskog režima.

34

Više o samoj operaciji (<http://www.nato.int>)

35

NATO operacija *Amber Fox* započela je 27. rujna 2001. i završila 15. prosinca 2002.

Rusija na pokazanu agresivnost NATO-a prigodom pokretanja vojne intervencije u SR Jugoslaviji bez suglasnosti Vijeća sigurnosti, nije uspjela odgovoriti čak ni homogeniziranjem svog »bliskog susjedstva« u sastavu Zajednice Nezavisnih Država (ZND). Osim Bjelorusije i Tadžikistana, sve druge članice ZND-a poduprle su zračnu kampanju³⁶ i sve su bile nazočne proslavi pedesete godišnjice NATO-a u Washingtonu, unatoč otvorenom ruskom protivljenju. Rusija je u »kosovskoj epizodi« polovično uspjela zaštititi neke svoje nacionalne interese. Uspjevši se vratiti u svjetske političke krugove, uz povoljne financijske aranžmane kojima je Zapad »omekšavao« Moskvu i uz prešutnu zapadnu potporu ruskom pacificiranju Čečenije, koje je uslijedilo nedugo nakon NATO akcije u SR Jugoslaviji, Rusija je bila prisiljena pokleknuti pred američkom arogancijom i proširenjem NATO-a, baš u vrijeme operacije *Saveznička snaga*.

Balkan je nekada presijecao jedinstveno NATO područje na jednoj od najosjetljivijih i najnestabilnijih točaka i time širio područje potencijalnih prijetnji NATO-u. Devedesete godine prošlog stoljeća donijele su bitne izmjene izgleda »NATO područja«. Procesi »natoizacije« jugoistoka Europe, ukazuju da je područje interesa južnog krila NATO-a prošireno na Mediteran, dijelove Perzijskog zaljeva, daleke prostore Kavkaza. Brza izgradnja vojnih baza na Kosovu i premještanje značajnih vojnih efektivna NATO-a iz Njemačke, tj. čitave srednje Europe na Kosovo, potvrđuje veliku zainteresiranost Zapada da se »osvojeno« čvrsto zadrži na duže vrijeme.

Europski koridor VIII (Durrës-Tirana-Skopje-Sofija-Varna), iako projekt ostavljen za neko buduće vrijeme (iz financijskih razloga – EU svoje investicije vezane za koridor VIII ponajprije usmjerava na izgradnju infrastrukture u Makedoniji, ali i iz političkih razloga – koridor VIII prolazi kroz neke države koje nisu skorašnji kandidati za prijem u EU) u kombinaciji s američkim promišljanjima izgradnje novog naftovoda od Kaspijskog bazena do albanske luke Vllora, kojim bi se osigurale dodatne količine nafte, za što postojeći naftovod preko Bospora više nije dovoljan, povećava značenje Kosova, kao zaleđa tim važnim infrastrukturnim projektima i daje nove razloge povećanoj međunarodnoj prisutnosti u Albaniji i Makedoniji.

Iako je opasnost muslimanskog klina u srcu Europe smanjena završetkom rata u BiH, prostor Kosova je zaista sastavni dio »zelene transverzale« i onaj tko ga kontrolira svakako ima olakšan uvid u muslimanske aktivnosti na jugoistoku Europe.

36

Štoviše, Ukrajina, Gruzija, Uzbekistan, Azerbajdžan i Moldavija otvoreno su poduprle NATO intervenciju u SR Jugoslaviji, što je do tada bio najveći izazov Kozirevljevoj (novoj ruskoj Monroovoj) doktrini.

Rezime (ne)uspješnosti operacije »Joint Guardian« na Kosovu

Konačnu procjenu uspješnosti misije KFOR-a, kao uostalom i uspješnosti civilne međunarodne prisutnosti na Kosovu, bit će moguće dati tek po rješavanju krucijalnog pitanja vezanog za kosovsku krizu – pitanje konačnog statusa Kosova.

DOSADAŠNJI USPJESI KFOR-a	DOSADAŠNJI NEUSPJESI KFOR-a
<ul style="list-style-type: none"> – brzo i uspješno razmještanje međunarodnih vojnih snaga na Kosovo – mirno inkorporiranje ruskog kontingenta u sastav KFOR-a – povlačenje jugoslavenskih snaga sigurnosti s Kosova u zadanim rokovima demilitarizacija i transformacija OVK – povećanje stupnja opće sigurnosti – povratak izbjeglih i prognanih kosovskih Albanaca – poslovi razminiranja – pomoć u radu civilnoj administraciji i humanitarnim organizacijama na terenu 	<ul style="list-style-type: none"> – nedovoljna zaštita preostalog nealbanskog stanovništva na Kosovu – nemogućnost povratka prognanih i izbjeglih nealbanaca – prelijevanje ljudstva i tehnike rasformirane OVK, posebno na jug Srbije i u Makedoniju, tj. neefikasan nadzor granica – neproporcionalno učešće nealbanaca u rad Kosovskog zaštitnog korpusa – nedovoljna zaštita kulturno-povijesnih znamenitosti na Kosovu – nezadovoljavajući stupanj slobode kretanja svim građanima Kosova

Summary

In first few years, the NATO/KFOR joint mission within the framework of wider international efforts to establish peace in Kosovo accomplished a series of successful results, but it also had a number of setbacks, if we take into consideration the UN 1244 Resolution as well as other security arrangements concluded between NATO and local actors. However, the arrival of NATO troops onto the territory where they had never been deployed before can be considered as a significant success of the North-Atlantic Alliance, both in military and geostrategic terms.